

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

СОЛОВІЙОВ Едуард Петрович - заступник начальника Головного управління Національної поліції в Миколаївській області - начальник слідчого управління

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6433-004X>

ЦЮПРИК Ігор Володимирович - доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Національна академія Служби безпеки України

УДК 343.985:351.741:343.132

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.42>

У статті наголошено, що особливості вчинення кримінальних правопорушень у сфері діяльності небанківських фінансових установ (способи, механізм, технології вчинення) накладають специфічний відбиток на формування слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, що пов'язано з рухом грошових потоків з легальної до тіньової економіки й у зворотньому напрямку, залежно від поточних потреб їх власників. Тут фактично варто говорити про так звані «конвертаційні центри» й фіктивні установи, що діють під оболонкою легальних та є найпоширенішими інструментами для відмивання доходів.

Встановлено, що слідча ситуація – це складна динамічна система, що змінюється під впливом криміналістично значущих об'єктивних і суб'єктивних обставин, складається у будь-який момент розслідування та вирізняється істотними ознаками, впливає на хід досудового розслідування у кримінальному провадженні й на встановлення обставин, що підлягають доказуванню. Розслідування кримінальних правопорушень у сфері діяльності небанківських фінансових установ на початковому етапі зазвичай здійснюється за умов відсутності достатньої інформації як про подію вчиненого, так і про злочинців, свідків тощо. Залежно від варіацій інформаційного наповнення було виокремлено такі слідчі ситуації в яких відомості про кримінальне правопорушення внесено до Єдиного реєстру досудових роз-

слідувань: а) за результатами розгляду заяви, повідомлення про вчинене кримінально-протиправне діяння, або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення; б) на підставі матеріалів оперативно-розшукової діяльності; в) на підставі матеріалів, зібраних за результатами проведення контрольно-ревізійних перевірок або з інших гласних джерел; г) під час розслідування інших кримінально-протиправних діянь.

Наведені слідчі ситуації зумовлюють особливості тактичних завдань розслідування та черговість проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, процесуальних дій та організаційних заходів. Підкреслено, що обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні щодо цієї категорії кримінальних правопорушень, виявляються шляхом відпрацювання типових версій, які висуваються найчастіше на початковому етапі розслідування і визначають напрями перевірки обставин таких кримінальних правопорушень.

Ключові слова: небанківська фінансова установа, кримінальне правопорушення, розслідування, слідча ситуація.

Постановка проблеми

Нестабільність макроекономічної ситуації в Україні, періодичні кризові стани в економіці спричиняють формування та активізацію тіньового сектору. Загостренню кримі-

ногенної ситуації на фінансовому ринку незалежної України сприяє нерозвинута система державного регулювання і контролю, права розбалансованість учасників фінансового ринку та інші об'єктивні чинники. Суттєво збільшилася його фіктивна складова, спрямована на виведення глобальних фінансових ресурсів з легального сектору економіки злочинним шляхом, конвертацію мільярдних прибутків на користь легальних і фіктивних суб'єктів господарської діяльності, відтік капіталу за межі країни. Значні масштаби криміналізації та корумпованості економічних відносин становлять загрозу національним інтересам і національній безпеці країни.

Існування небанківських фінансових груп юридичних осіб, є необхідною умовою розвитку сучасної економіки, показником її ефективності та розвитку держави, сприяє фінансовому забезпеченню розвитку економіки держави через акумулювання грошових коштів та інших фінансових активів задля ефективності їх використання та отримання економічної вигоди. Такі групи – небанківські фінансові установи (НФУ) мають спільного контролера (крім банку), що складається з двох або більше фінансових установ, у якій фінансові установи інші, ніж банк, здійснюють переважну діяльність [1]. В Україні НФУ представлені страховими компаніями, недержавними пенсійними фондами, кредитними спілками, ломбардами, інвестиційними та лізинговими компаніями.

Однак, діяльність фіктивних НФУ є одним із елементів механізму легалізації злочинних доходів, спрямовуючи рух товарно-грошових потоків з легальної до тіньової економіки й у зворотному напрямку, залежно від поточних потреб їх власників. Тут фактично варто також говорити й про так звані «конвертаційні центри» та фіктивні фірми, що діють під оболонкою легальних підприємницьких структур є найпоширенішими інструментами для відмивання «брудних» грошей.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми

З числа наукових досліджень, із якими має безпосередньо зв'язок стаття, варто ви-

ділити роботи: Г. С. Буги, А. Ф. Волобуєва, В. А. Журавля, О. С. Задорожного, А. П. Запотоцького, О. Є. Користіна, В. В. Лисенка, В. А. Некрасова, В. В. Тіщенко, С. С. Трача, В. В. Чернея, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітька та ін.

Напрацювання зазначених та інших учених становлять теоретичне підґрунтя для вирішення численних практичних проблем, що виникають у правоохоронній і правозахисній діяльності. Водночас бракує комплексних наукових розвідок присвячених слідчим ситуаціям на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень у сфері діяльності НФУ, з урахуванням умов реалізації кримінального процесуального законодавства й функціонування нових органів досудового розслідування, зокрема Бюро економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні, утвердження власного шляху розвитку Української держави, включення її до світових інтеграційних процесів нерозривно пов'язані з реформуванням фінансової системи, удосконаленням її правового регулювання з метою досягнення відповідності сучасним тенденціям правового розвитку і міжнародним стандартам. Існування будь-якої держави неможливе без необхідного фінансового забезпечення, адекватного його правового механізму, чітко сформульованих завдань та цілей функціонування. Нині є надзвичайно актуальними питання вирішення проблеми фінансової стабільності й безпеки держави, від рівня стану якої залежить реалізація національних інтересів та розвиток держави [2, с. 70].

Водночас, новітні тенденції розвитку глобальних фінансів в умовах посткризової реструктуризації світової фінансової системи генерують як нові потенційні можливості, так і загрози та виклики для економічної безпеки держави будь-якої країни світу. Зокрема, країни з ринками, що формуються, опинилися у досить складній ситуації, яка характеризувалася уповільненням темпів економічного зростання, підвищенням відсоткових ставок на світових ринках, зменшенням надходження іноземного капіталу і масовими девальваціями національних

валют. На дію зазначених глобальних чинників накладаються внутрішні несприятливі явища та процеси: інституційна нерозвиненість фінансових ринків, недостатня ефективність застосування монетарного інструментарію, відсутність системних заходів щодо вдосконалення процентної політики, зниження вартості кредитних ресурсів та активізації кредитної діяльності банків, невідповідність структури кредитування цілям інвестиційного оновлення економіки, нестабільність банківської системи, загострення проблем ліквідності і капіталізації.

Незважаючи на те, що розвинена та надійна кредитно-банківська система є однією із найважливіших інституцій сталого розвитку та функціонування економіки країни й зростання добробуту населення, сьогодні в ній спостерігаються негативні тенденції, посилені у тому числі й кримінальними правопорушеннями [3]. Найбільш поширеними способами вчинення порушень порядку надання фінансових послуг у діяльності НФУ є зловживання службовим становищем керівництвом НФУ афілійованих осіб на непередбачених і незрозумілих умовах за рахунок вкладників; проведення діяльності на ринку фінансових послуг за умови анулювання ліцензії на право провадження такої діяльності; проведення діяльності НФУ без державної реєстрації як фінансової установи; заволодіння коштом довіритель (шахрайство; привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; заповдіння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою; приховування слідів виникнення кримінальних доходів, осіб, які їх отримали, створення видимості законного походження цих доходів: порушення порядку заняття господарською та банківською діяльністю; створення незаконних суб'єктів; легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом; шахрайство з фінансовими ресурсами; необґрунтоване завищення ставок за окремими депозитами; незаконне здійснення посадовими особами нарахувань та видачі виплат (відсотків) на додаткові пайові внески членам НФУ, не маючи на те відповідних доходів; функціонування НФУ за схемою побудови «фінансових пірамід» та ін. [4, с. 463].

НФУ, акумулюючи кошти індивідуальних інвесторів і вкладаючи їх у різні економічні проекти, забезпечують рівновагу на ринку капіталів через погодження пропозиції і попиту на фінансові ресурси, перерозподіляють і знижують фінансові ризики, забезпечують підвищення ліквідності фінансових укладень різних інвесторів внаслідок професійного управління залученими коштами [5].

Ситуаційний підхід у криміналістиці є одним із найбільш актуальних напрямків вирішення різноманітних завдань щодо вдосконалення та оптимізації методів, прийомів і засобів розкриття та розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Значущість цього підходу зумовлена самою природою криміналістики і насамперед складністю об'єктів її пізнання, залежністю їх розвитку та функціонування від широкого кола внутрішніх і зовнішніх чинників [6]. Як зауважує А. Ф. Волобуєв: «...механізм кримінального правопорушення опосередковано пов'язаний із поняттям слідчої ситуації, що виконує в криміналістиці важливу функцію ситуаційного підходу до розслідування й розподіляється на конкретну – це сукупність всіх умов, в яких здійснюється розслідування в певний його момент, і включає в себе компоненти інформаційного, процесуального, психологічного, тактичного та матеріально-технічного характеру та типу – це сукупність інформації (доказів та оперативно-розшукових відомостей), яка найбільш характерна для певного етапу розслідування у кримінальних справах окремих категорій» [7]; В. А. Журавель: «...ситуаційний підхід «пронизує» всю систему криміналістики і виступає на цій підставі панівною системоутворюючою концепцією» [8, с. 272]. Виходячи з цього, В. В. Тищенко наголошує, що слідчу ситуацію слід розуміти як комплекс фактичних даних, які встановлені в ході розслідування та взяті до уваги разом із джерелами їх отримання [9, с. 73].

Різноманітні точки зору, що висловлені в теорії криміналістики відносно поняття слідчої ситуації, зумовили можливість розгляду даної категорії:

в широкому розумінні – сукупність усіх умов, що впливають на розслідування та ви-

значають його особливості. Така сукупність якнайповніше характеризує і відображає все, що впливає і може впливати на розслідування злочину, а отже, дозволяє найбільш вичерпно визначити шляхи та засоби цілеспрямованої дії на слідчу ситуацію, що склалася;

у вузькому розумінні – містить у собі положення (обстановку), що характеризує своєрідність певного етапу розслідування та визначається наявністю чи відсутністю значущої для розслідування інформації.

На сьогодні в юридичній літературі запропоновані різні підходи щодо розподілу ситуацій. Так, Г. А. Матусовський пропонував поділяти ситуації на: 1) криміногенні (ситуації, в яких вчинюються злочини); 2) кримінальні (ситуації, що викликані вчиненням певних злочинів); 3) слідові; 4) ситуації прояву ознак (слідів) злочину; 5) пошукові ситуації виявлення оперативно-розшуковими органами (слідів) злочину; 6) слідчі ситуації проведення початкових дій; 7) слідчі ситуації різних етапів і відрізків часу розслідування; 8) ситуації судового розгляду (судові ситуації); 9) після судові ситуації виконання судових рішень [10, с. 26].

Ситуація слідчої дії характеризується відносною самостійністю і їй притаманні такі риси як динамізм, індивідуальність та зумовленість. Динамізм передбачає можливість зміни ситуації в залежності від інтенсивності впливу на неї різноманітними тактичними засобами [11, с. 210]. При цьому йдеться про керований процес регулювання ситуацією з боку слідчого в потрібному для нього напрямку. Індивідуальність підкреслює неповторність тієї чи іншої ситуації, що виникає в ході проведення певної слідчої дії. Разом з тим у кожній конкретній ситуації присутній елемент типовості, що є ключем до її діагностування та дослідження. Зумовленість свідчить про те, що на процес формування ситуацій впливають різноманітні об'єктивні та суб'єктивні чинники, зокрема серед об'єктивних – насамперед треба зазначити характер самої слідчої дії, її сутність, спрямованість, завдання, об'єм та характер доказової і тактичної інформації, що є у розпорядженні слідчого, наявність або відсутність достатнього часу для ретель-

ної підготовки до проведення запланованої слідчої (розшукової) дії тощо. Суб'єктивні – пов'язані з рівнем професійної майстерності слідчого (детектива), його особистим досвідом, комунікативними властивостями, з одного боку, та лінією поведінки і позицією підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідків з іншого. У процесі формування концепції ситуації слідчої (розшукової) дії особливого значення набуває визначення її структури та змісту. При цьому треба виходити з того, що структура ситуації слідчої (розшукової) дії – це багатофакторне утворення, яке складається з різноманітних компонентів, що впливають на їх проведення.

Таким чином, слідча ситуація – це складна динамічна система, що змінюється під впливом криміналістично значущих об'єктивних і суб'єктивних обставин, складається у будь-який момент розслідування та вирізняється істотними ознаками, впливає на хід досудового розслідування у кримінальному провадженні й на встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Узагальнення матеріалів про розкрадання та інші пов'язані з ними злочини, які було вчинено з використанням атрибутів підприємства дозволило А. Ф. Волобуєву виділити такі типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування виходячи з особи: 1) працівника комерційної структури (службової особи) на підставі матеріалів службового розслідування чи документальної ревізії, проведених спеціалістами даної комерційної структури; 2) керівника підприємницької структури на підставі матеріалів перевірки правоохоронними органами заяви керівника іншого підприємства про обманне заволодіння його майном; 3) керівників фінансової компанії на підставі матеріалів перевірки правоохоронними органами заяв громадян про присвоєння внесених ними коштів; 4) матеріалів ревізії (перевірки) діяльності комерційної структури, проведеної за ініціативою контролюючих чи правоохоронних органів; 5) керівників підприємницької структури - клієнта комерційного банку на підставі матеріалів, поданих банком в правоохоронні органи [12].

Аналіз практики розслідування ухилень від сплати податків дозволив О. С. Задор-

рожному визначити типові слідчі ситуації в залежності від того, який орган надає матеріали про порушення податкового законодавства до слідчих підрозділів: 1) дані про вчинений злочин отримані в результаті проведення документальної перевірки співробітниками податкової інспекції або відділів податкової міліції; 2) дані про вчинений злочин отримані в результаті здійснення оперативних заходів підрозділами податкової міліції; 3) інформація про вчинений злочин отримана в результаті спільних дій податкової міліції і податкової інспекції (співробітниками Пенсійного фонду України, контрольно-ревізійного управління); 4) інформація про вчинений злочин отримана при розслідуванні інших злочинів [13, с. 63].

До їх основи типізації, зазначає С. С. Трач, можуть бути покладені наступні критерії: джерело інформації про кримінальне правопорушення; обсяг і зміст даних, що лежать в основі відкриття кримінального провадження; визнання злочинцем своєї вини та бажання співпрацювати з органами досудового розслідування; кількість можливих співучасників кримінального правопорушення [14, с. 300]. Таким чином, початковий етап розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності має на меті вирішення таких криміналістичних задач: встановлення особи злочинця та інших причетних до вчиненого кримінального правопорушення осіб; збирання доказової інформації; встановлення кола свідків

Виходячи з вищевикладеного, залежно від варіацій інформаційного наповнення необхідно виокремити такі слідчі ситуації в яких відомості про кримінальне правопорушення внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань:

а) за результатами розгляду заяви, повідомлення про вчинене кримінально-протиправне діяння, або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення. Нормами нині чинного Кримінального процесуального кодексу (КПК) України значно збільшено повноваження слідчих (детективів) у частині початку розслідування так, слідчий відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України отримавши з будь-

якого джерела інформацію про вчинене кримінальне правопорушення вправі розпочинати розслідування після внесення відповідних даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань [15]. Однак, слід брати до уваги, що марне витрачання процесуальних повноважень слідчого, які не забезпечують ефективності проведення розслідування є неприпустимим.

б) на підставі матеріалів оперативно-розшукової діяльності. Така слідча ситуація з огляду на подальше досудове розслідування є найбільш сприятливою для слідчого, оскільки негласний характер перевірки дає змогу виявити широке коло обставин кримінально-протиправної діяльності у сфері господарській діяльності, а також припускає здійснення добре запланованого, несподіваного для злочинців, одночасного вжиття серії оперативних заходів, слідчих (розшукових) дій [16].

в) на підставі матеріалів, зібраних за результатами проведення контрольно-ревізійних перевірок або з інших гласних джерел. Вагоме значення при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності має призначення та проведення ревізій і перевірок, які спрямовані на вивчення й дослідження діяльності суб'єкта господарської діяльності та законності дій його посадових осіб. Отримані висновки підтверджують чи спростовують можливі порушення вимог законодавства та можуть бути використані як докази відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України. Однак відсутність процесуальних повноважень органів досудового розслідування на призначення ревізій і перевірок у кримінальному провадженні унеможливує проведення позапланової ревізії, чим ускладнило виконання стороною обвинувачення вимог ст. 2 КПК України [17]. Тут варто наголосити, що у КПК України прокурору і слідчому (детективу) під час досудового розслідування кримінального провадження надаються повноваження призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом (ст. 36, 40). У ст. 93 КПК України зазначається, що стороною обвинувачення, стороною захисту здійснює збирання доказів шляхом у тому числі втручання та отримання передбачених

ст. 99 КПК України висновків ревізій та актів перевірок [15].

Питання ініціювання, призначення, проведення ревізії, а також оформлення і оскарження її результатів регулюються нормативно-правовими актами України, в першу чергу Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» (1993 р.) [18] та постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами» (2006 р.) [19]. Використання результатів ревізії у кримінальному провадженні регулюється в першу чергу п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України [15], згідно з яким висновки ревізії можуть належати до документів доказів в кримінальному провадженні.

г) під час розслідування інших кримінально-протиправних діянь.

Як зауважує С. С. Трач, кожній типовій слідчій ситуації початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності притаманна своя програма дій слідчого щодо виконання поставлених завдань, «Збирання первинної інформації», «Встановлення очевидців», «Встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення» тощо [14]. Виходячи з цього, момент початку наступного етапу розслідування може бути свого роду «плаваючим», так як початковий може закінчитися як з накопиченням достатньої для повідомлення про підозру інформації, так і раніше – коли для цього виникнуть необхідні умови (затримання підозрюваного, виявлення значущих доказів тощо).

Залежно від повноти наявних відомостей про особу злочинця та займаної позиції підозрюваного варто викоремити такі типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування: 1) не всі співучасники встановлені; 2) всі співучасники встановлені, їм повідомлено про підозру; 3) всі співучасники встановлені, але не всім повідомлено про підозру; 4) не всі співучасники встановлені, повідомлено про підозру тільки одному (виконавцеві чи посереднику). Враховуючи ті позиції, які займає підозрюваний у кримінальному провадженні наявні наступні слідчі ситуації: а)

всі підозрювані співпрацюють зі слідчим; б) підозрювані співпрацюють не в повній мірі; в) підозрювані надають неправдиву інформацію; г) підозрювані відмовляються від співпраці; д) не всі підозрювані бажають співпрацювати.

Висновки

Слідча ситуація – це складна динамічна система, що змінюється під впливом криміналістично значущих об'єктивних і суб'єктивних обставин, складається у будь-який момент розслідування та вирізняється істотними ознаками, впливає на хід досудового розслідування у кримінальному провадженні й на встановлення обставин, що підлягають доказуванню. Залежно від варіацій інформаційного наповнення було виокремлено такі слідчі ситуації в яких відомості про кримінальне правопорушення внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань: а) за результатами розгляду заяви, повідомлення про вчинене кримінально-протиправне діяння, або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення; б) на підставі матеріалів оперативно-розшукової діяльності; в) на підставі матеріалів, зібраних за результатами проведення контрольно-ревізійних перевірок або з інших гласних джерел; г) під час розслідування інших кримінально-протиправних діянь

Робота у виділених типових слідчих ситуаціях початкового та наступного етапу розслідування направлена на установлення зв'язків між злочинцями (організатор – виконавець, організатор – посередник – виконавець); збирання інформації, що характеризує особу підозрюваного; виявлення всіх епізодів злочинної діяльності НФУ та кожного з підозрюваних; збирання доказової бази, достатньої для обвинувачення злочинців та визначення пріоритетних шляхів протидії вказаній категорії кримінальних правопорушень. Важливою умовою ефективної організації розслідування у кожній слідчій ситуації є використання фактору раптовості під час проведення гласних і негласних процесуальних дій.

Література

1. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
2. Буга Г. С. Небанківська фінансова установа України як суб'єкт грошово-кредитних відносин. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. №3 (76). С. 69–76.
3. Черней В. В. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні : монографія. Київ, 2014. 456 с.
4. Соловійов Е. П. Основи методики розслідування шахрайства у сфері діяльності небанківських фінансово установ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 462–466.
5. Грошово-кредитні засоби регулювання економіки: монографія / за заг. ред. Л. В. Кривенко. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 210 с.
6. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія та практика) : монографія. К. : Логос, 2004. 324 с.
7. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. Київ: ІнЮре, 2016. 640 с.
8. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан : монографія. Харків : Право, 2021. 448 с.
9. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Одес. нац. юрид. акад.; Фенікс, 2007. 260 с.
10. Матусовський Г. А. Ситуаційний підхід до розслідування злочинів. Криміналістична практика і методика розслідування злочинів. Харків : Право, 1998. 375 с.
11. Ковтуненко Л. П. Проблеми алгоритмізації діяльності слідчого в ситуаціях, що виникають у ході проведення окремої слідчої дії. *Проблеми боротьби зі злочинністю*. 2007. Вип. 14. С. 209-213.
12. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с.
13. Задорожний О. С. Злочинна діяльність у сфері оподаткування. *Прокуратура, людина, держава*. 2005. № 4. С. 58–64.
14. Трач С. С. Типові слідчі ситуації у розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *KELM*. 2022. № 3 (47). С. 291–301.
15. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
16. Дмитрів Р. М. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування протидії законній господарській діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2013. Вип. 4. С. 329–337
17. Ревізія як форма використання спеціальних економічних знань у кримінальному провадженні : навч. посіб. / В. В. Неганов, А. П. Запотоцький, Т. М. Давиденко ; за заг. ред. С. С. Чернявського. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 132 с.
18. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/2939-12>
19. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами : постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2006 р. № 550. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF>